

40 SORUDA ADIYAMAN'DA GELENEKSEL ALEVİLİK

Fevzi RENÇBER¹

ÖZET

Bu çalışmamızda Anadolu Aleviliğinin önemli merkezlerinden birisi olan Adıyaman bölgesindeki geleneksel Aleviliği (**Adıyaman'da Alevilik**), inançları, ibadetleri, örf ve adetleri, ah-laki kuralları, incelenecektir.

40 QUESTIONS TRADITIONAL ALEVİSM İN ADIYAMAN

ABSTRACT

In our study, the worships, costumes, moral rules, will be the main topics of the traditional Alevilik in Adıyaman, which is an important region for Anatolian

Key Words: Alawi, Traditional Alawiten, Adıyaman.

GİRİŞ

Günümüz Aleviliğinin sağlıklı bir şekilde anlaşılması için geleneksel Aleviliğin bütün gerçekliğiyle göz önünde bulundurulması gereklidir. Geleneksel Aleviliğin gün yüzüne çıkarılması; Aleviliğin birbirinden farklı özelliği barındırmasından dolayı alan araştırmalarının yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu metin Adıyaman Üryan Hızır Ocağı²Dedesi³ İnş. Müh. Ali Büyükhahin Dede⁴ ile geleneksel Anadolu Aleviliğinde, Adıyaman Aleviliğinin yeri hakkında yaptığımız görüşmedir.

1 Araş Gör. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, e-mail:fevzirenber@hotmail.com.

2 **Üryan Hızır Ocağı** kurucusu, Uryan Hızır kutsal ziyaretgahı Tunceli ilinde Pertek-Hozat yolu kenarında bir sırtın üzerinde bulunan Dorutay (Zeve) Köyü'ndedir. Bu ocağın Suriye'de Afrin kentinde, Adıyaman, Malatya, Maraş Çorum, Erzican, Erzurum ve diğer büyük metropollerde talipleri bulunur. Uryan Hızır Ocağı, Hubyar'ın Mürşit Ocaklarıdır. Uryan Hızır Ocağının dedeleri şu anda Adıyaman'ın, Çelikhhan İlçesi'nin Bulam Kasabasında'dırlar. Şu anda ocağın Pirligini Hamo Dede(Mehmet Büyükhahin)'in hakka yürümesinden sonra Ali Büyükhahin tarafından yürütülmektedir. Uryan Hızır Ocağı 5.İmam Muhammed Bakır'ın soy silsilesiyle günümüze ulaşmaktadır. <http://www.uryanhizir.com>,23-11-2010.

3 Adıyaman Üryan Hızır Ocağı Dedesi: İnş. Müh. Ali Büyükhahin Dede ile Adıyaman Aleviliğinde inanç ve ibadet üzerine yaptığımız söyleşi için bkz. resim: 1, Ali Büyükhahin Dede, Cem Erkanı yaparken:Resim;2

4 1944 doğumlu İnş. Müh. Ali Büyükhahin Dede, Adıyaman Merkezde yaşamını sürdürmektedir. Babası Hakk'a yürüdükten sonra dedelik görevini üstlenmiştir. Ocağın piri olarak hizmet vermekte; Adıyaman, Erzurum, Sivas, Çorum, Maraş, Malatya, Tunceli, illerinde talipleri bulunmaktadır.

1-Fevzi Rençber⁵-Alevi kime denir?

Dede Ali Büyükşahin⁶: Hak -Muhammed- Ali yoluna girerek girerek Aleviliğin koşullarını yerine getirene Alevi denir. Alevi, musahip (yol kardeşi) edinerek yol erkân kurallarına göre hizmet vererek ibadetini yapar.

2-F.R-Alevilik nedir? Aleviliği tanımlar mısınız? Alevilik din mi mezhep mi tarikat mı?

Dede: Alevilik: Hz. Ali'ye yandaş olan topluluğun İslam dini içerisinde kendine özgü ibadet ve evrensel düşüncesiyle oluşturduğu inanç sistemidir. Alevilik: Allah'a inanan, din olarak İslam'ı benimseyen, Hz. Muhammed(sav)i peygamberi olarak tanıyan, Hak kitabı Kur'anı Kerim'i kabul eden, Hz. Ali'ye talip olan, On İki İmam'ların yolunu izleyen, dört kapı kırk makamdan geçerek insan-ı kâmil (olgun insan) olmayı amaçlayan, musahip edinerek ikrar ve görgüden geçen, Muharrem ve Hızır orucunu tutan, eşitliğe, paylaşımcılığa, hoşgörüyü önem veren, evrensel düşünen toplumun kendi tarihsel kültürünü de katarak oluşturdukları sosyal toplumsal, dinsel inanç sistemine Alevilik diyebiliriz. Alevilik İslam'ın Batını ve tasavvufi yorumu olarak da değerlendirilir.

3-F.R-Alevi gurupların inanç hakkındaki durumları nasıldır?

Dede: Aleviler, dinsel inanç konusunda duyarlı davranırlar. Şimdiye kadar dış baskılardan ötürü kapalı bir toplum durumunda olan Aleviler demokratik haklarını almak için mücadele etmektedirler.

4-F.R-Alevi toplumunun problemleri nelerdir?

Dede: a-Cem evlerinin devlet tarafından ibadet yeri olarak kabul görmemesi ve yasal statüye kavuşturulmaması,

b-Laiklik ilkesinin uygulanmaması,

c-Devlet iletişim birimlerinde Alevilikle ilgili programların yapılmaması,

d-Okul ders kitaplarında Alevi-Bektaşilikle ilgili bilgilerin konulmaması,

e- Alevi inanç önderlerinin devlet tarafından manen ve madden destek almaması,

f-Diyanet İşleri Başkanlığı'nın laiklik ilkesine göre yapılandırılmamış olması,

g-Alevilik inancına hizmet verecek eğitim ve öğretim okullarının açılmaması,

5-F.R-Alevilik inanç ve ibadetler hakkındaki bilgileri nereden öğreniyorsunuz?

5 Bundan sonra metindeki **Fevzi Rençber** ismi "F.R"şeklinde gösterilecektir.

6 Bundan sonra metindeki **Ali Büyükşahin** ismi "Dede"şeklinde gösterilecektir.

Dede: Alevilik inanç ve ibadet hakkındaki bilgileri topluma hizmet veren mürşit, pir ve rehberlerden ve ayrıca Alevilikle ilgili yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir.

6-F.R-Adıyaman Alevilerinin diğer Alevilerden ne tür farklılıkları var?

Dede: Adıyaman Alevileriyle diğer Aleviler arasında hiçbir fark yoktur. Yöresel bazı ritüel farklılıklar varsa da öz olarak Alevilik geleneği her yerde aynıdır.

7-F.R-Adıyaman Alevileri nereden Adıyaman'a gelmişlerdir?

Dede: Adıyaman Alevileri, Tunceli'den, Sivas'tan Gaziantep'ten Malatya'dan ve diğer illerden Adıyaman'a gelmişlerdir.

8-F.R-Adıyaman Alevilerinin tarihçesi hakkında ne biliyorsunuz?

Dede: Adıyaman Alevileri Selçuklular döneminde Babai isyanlarından bu yana yaşamlarını Adıyaman'da sürdürmektedirler. Adıyaman (Hisn-ı Mansur) yöresi Alevilerin önemli yerleşim yerlerinden biridir.

9-F.R-Adıyaman Alevileri olarak Sünnilerle olan ilişkileriniz nasıl? Herhangi problem var mı?

Dede: Alevi olarak Sünnilerle ilişkilerimiz iyi sayılır. Ancak Sünnilerin Aleviler hakkında bilgi sahibi olmaları gerekiyor. Aleviler, Sünnilik devletin resmi mezhebi durumunda olduğu için Sünniliği çok iyi tanıyor. Çünkü Sünnilik okullarda öğretiliyor ve toplumsal yaşamda da uygulanarak yaşatılmaktadır. Bundan ötürü Alevi toplumu, Sünnilik hakkında oldukça bilgi sahibi olmaktadır. Bu bağlamda alevinin Sünni toplum ile sorunu yoktur. Fakat devletin laiklik ilkesini uygulamamasıyla sorunu vardır diyebiliriz.

10-F.R-Elinizde Alevi olduğunuzu belgeleyen bir belge var mı? Seyyidlik şeriflik belgesi vb.

Dede: Yol erkân yürüten inanç önderi (dede, pir, mürşit) Seyyit olarak bilinir. Seyyitler, Ehl-i Beyt'in evlatlarıdır. Hz. Hüseyin'den gelenler Seyyit Hz. Hasan'dan gelenler şerif olarak tanınır. Seyyit ve şeriflerin ellerinde belgeleri bulunmaktadır.

11-F.R-On İki İmam kimdir?

Dede: 12 İmam: 1-İmam Ali, 2-İmam Hasan, 3-İmam Hüseyin, 4-İmam Zeynel Abidin, 5-Muhammed Bakır, 6-İmam Cafer Sadık, 7-İmam Musa-el Kazım, 8-İmam Ali Rıza, 9-İmam Muhammed Taki, 10-İmam Ali en-Naki, 11-İmam Hasan El Askeri, 12-İmam Muhammed Mehdi. On İki İmam Hz. Muhammed(sav) in torunlarıdır. Ehl-i Beyt olarak kabul görmüşlerdir.

12-F.R-Allah inancı ve Allah-Muhammed-Ali inancı, Adıyaman Aleviliğinde ne anlama gelmektedir?

Dede: Allah: esirgeyen, başışlayandır. O'ndan başka ilah yoktur. Muhammed(sav) son peygamberdir. Allah'ın elçisidir. İslam dininin kurucusudur. Kur'anı Kerim'in tebliğcisidir. Ali, Allahın sevgili kuludur, velidir. Allah Muhammed(sav) Ali üçlü bir nurdur. Allah, nurunu Muhammed(sav) ve Aliye vermiştir. Alevinin yolu bu üç nurun bir araya gelerek oluşturdukları, tek nurdur, makamdır.

Allah Muhammed(sav) Ali üçlüsü evrendeki ve gönüllerdeki nuru ifade etmektedir. Allah'ın 99 ismi vardır. Allah: Yaratandır, başışlayandır, rahmandır, rahimdir, merhamettir.

13-F.R-Peygamberlere iman ve Hz Muhammed'e iman konusunda ne söylersiniz?

Dede: Peygamberler, Allah tarafından insanlara doğru yol göstermesi için gönderilmiştir. Hz. Muhammed(sav) de Allah'ın elçisidir. İnsanlar peygamberlere inanırlar ve kalpleriyle de onaylarlar. Yani iman ederler.

Hız. Muhammed(sav), Allahın insanlara doğru yol göstermesi için gönderdiği peygamberlerin en sonucusudur. Tevrat ve İncil'de ismi "Ahmet" olarak geçer. Hız. İbrahim'in oğlu Hız. İsmail'in soyundandır. Âlemlere rahmet olarak yaratılmıştır. İslam dininin, Kur'anı Kerim'in tebliğcisidir.

14-F.R-Hz Peygamber ile Hz Ali hakkındaki ilişkiyi anlatırımsınız?

Dede: Hız. Ali, Hız. Muhammed(sav) in amcası oğludur, damadıdır. Yakınlığı Hız. Harun'un Hız. Musa'ya yakınlığı gibidir. Hız. Muhammed(sav), Hız. Ali'nin ahiret kardeşidir. Aleviler bu kardeşliği musahip olarak değerlendirirler. Hız. Muhammed(sav): "Ben ilmin şehriyim, Ali kapisidir. Benim huyumdan, benim tenimden, benim cismimden ve benim kanımdandır" demiştir.

15-F.R-Kutsal kitaplar ve Kuranı Kerim hakkındaki kabulleriniz nelerdir?

Dede: Kutsal kitaplar insanların aydınlanması ve doğru yolda yürümeleri için Allah tarafından gönderilmiştir. Dört büyük kutsal kitap vardır: Hız. Hız. Musa Tevrat'ın, Hız. Davut Zebur'un, Hız. İsa İncil'in, Hız. Muhammed(sav) Kur'anı Kerim'in tebliği için görevlendirilmişlerdir. Kur'anı Kerim toplumsal, dinsel ve sosyal konuları içeren kutsal bir kitaptır.

16-F.R-Kur'anı Kerim'in tahrif edilmesi hakkında neler anlatabilirsiniz?

Dede: Hız. Muhammed(sav) in hakka yürüyüşünden sonra, Kur'anı Kerim ayetlerini bir araya getirmek için Halife Hız. Ebubekir Halife Hız. Ömer ve Halife Hız. Osman zamanında çalışmalar yapılmıştır. Kur'anı Kerim'de bir kısım ayetlerin değiştirildiği veya çıkarıldığı yolunda ileri sürülen tahminler tereddütlü bir ortam yaratmaktadır. Tarihi kaynaklar şimdi kullanılan Kur'anı Kerim'in halife Hız. Osman'ın nezaretinde hazırlandığını yazmaktadır. Kur'anı Kerim ayetleri toplanırken Hız. Ali'ye danışılmamış ve bazı önemli kişilerde bulunan Mushaflar dikte alınmamıştır.

Alevilere göre ilk önceleri Kur'anı Kerim:33 cüz, 114 süre ve 6666 ayetten meydana gelmiştir. Şimdiki mevcut Kur'anı Kerim'de 6234 ayet bulunmakta olup 432 ayetin eksik olduğu görülmektedir.33 cüzden de 3 cüzü çıkarılarak 30 cüze indirilmiştir. Aleviler Kur'anı Kerim'den çıkarılan ayetlerin Ehl-i Beyt ve ibadetlerle ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Emevi ve Abbasi döneminde binlerce hadis uydurularak yazılmış ve beyinlerde kuşklar yaratmıştır.

17-F.R-Kuran okuması biliyor musunuz? Daha çok neleri okursunuz (sure ayet)? Ne zaman, nerelerde Kur'an okursunuz?

Dede: Latin alfabesiyle Türkçeye çevrilmiş Kur'anı Kerim'i okuyorum. Ali-İmran, Enfal, Tevbe, Meryem, Muhammed, Şura, Hucurat, Maide, Ahzap, Nisa ve Saffet sürelerinden ayetleri çoğunlukla okumakla birlikte Kur'anı Kerim'in diğer süre ve ayetlerini de okuyorum. Bazı ayetler Alevi Bektaşî yol erkânında görülen ikrar ve görgü cemlerinde okunmaktadır.

18-F.R-Meleklere iman ve meleklerin sıfatları hakkındaki düşünceleriniz?

Dede: Meleklerle inanmak dinin koşulları içerisinde yer almaktadır. Melekler: güç, enerji ve akıl anlamında yorumlanır. Peygamberlere vahiy yani Allah'ın emirlerini getiren Cebrail büyük bir melek durumundadır. Dört büyük melek: Cebrail, İsrail, Mikail ve Azrail'dir.

Cebrail: Peygamberlere vahiy getiren.

Mikail: Dünya düzenini sağlayan.

İsrail: İnsanların huzur ve mutluluğu için çalışan.

Azrail: İnsan yaşamına Allahın emriyle son noktayı koyan,

19-F.R-Kadere iman, hayır ve şer ne anlama gelmektedir?

Dede: Kader: Allahın insan yaşamı için yazdığı alın yazısı, doğaüstü güç. İnsan Allah'ın verdiği emirlere uymak zorundadır. İnsan Allah'ın emirlerine inanır ve iman getirir. Allah insana akıl vermiştir. Bir bakıma doğaüstü güç dışında, insan aklını kullanarak kendi kaderini kendi yaratır. Alevi-Bektaşî, hayrın Allah'tan geldiğine, şerrin ise Allah'tan gelmediğine inanır. Nisa Süresi, ayet 79: 'Sana gelen iyilik Allah'tandır. Sana gelen kötülük ise senin nefsendendir.' demektedir.

20-F.R- Ölüm ve Ahiret'e iman ne anlama gelmektedir anlatır mısınız?

Dede: Ölüm, ruhun göçüdür. Aleviler ruh göçüne (tenasüh) inanırlar. Ahiret: insanlar öldükten sonra gidilen, buluşulan, yerdir. İslam inancına göre herkes bu yerde kendini hesabını verir. Yunus Emre: Ölürse tenler ölür; canlar ölesi değil.

21-F.R-Kıyamet ve kıyamet sonrası olacaklar için kabulleriniz nelerdir?

Dede: Kıyamet ve kıyamet sonrası olacak olaylar her dinsel inancın görüşüne göre değişmektedir. Alevi Bektaşî inancına göre kıyamet bir insanın öteki dünyada sonsuzda ulaşacağı bir ortamdır. Kıyamet, Dünyanın sonu anlamında değerlendirilir.

22-F.R-Cennet, cehennem; cennetlikler ve cehennemlikler gibi sıfatlandırmalar hakkında ne dersiniz?

Dede: Cennet iyiliklerin sonucu, cehennem ise kötülüklerin sonucudur. Alevi Bektaşî, bu dünyada cenneti yaşamak ister. Aleviler, cennet hevesiyle yaşamaz; cehennemden de korkmaz. Önce kendisinden emin olmak ister. Onun için çalışır, insanı-ı kâmil olmayı amaçlar. Çünkü insan-ı kâmil için dünya ve dünya ötesi her yer birer cennettir.

23-F.R- Adıyaman Aleviliğinde Hz Ali ve Ehlibeyt anlayışı konusunda neler anlatırsınız?

Dede: Hz. Ali velilerin ulusudur. Hz. Muhammed(sav) in nebilik makamından sonra imamet, velayet ortamı doğmuştur. Hz. Ali'nin velayetinden sonra imamet devam etmiştir (On İki İmam Dönemi). Hz. Ali 12 imamların birincisi ve atasıdır. Adıyaman Aleviliğinde Hz. Ali pirdir, rehberdir, velidir, murtazadır, uludur, yücedir ve yardımseverdir. Adıyaman dışındaki Aleviler Hz. Ali'yi nasıl görüp anlıyorsa Adıyaman Alevisi de öyle görüp anlıyor.

Ehl-i Beyt, Allah tarafından ödüllendirilen mutlu ev hanesidir. Hz. Muhammed(sav) ,Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin' den oluşmuştur. Ahzap Süresi, ayet 33: **“Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister”** diyor. Ehl-i Beyt: Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin' nin sağladıkları bir bütünlüktür, Güruhu Naci'dir.

24 -F.R -Adıyaman Alevilerinin ibadet anlayışı, telakkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Dede: İbadet: Allaha dua ederek yalvarmak ve yakarmaktır. Aleviler Kur'anı Kerim'in ibadetle ilgili emirleri doğrultusunda dua ederler. Cemlerde yapılan ibadetler Kur'anı Kerim'in yorumudur. İbadetin şekli olmaz, önemli olan Allah 'ı zikretmek ve anmaktır. Çünkü Allah için yapılan ibadet ne şekilde olursa olsun Allahın dini içerisinde.

25- F.R -Alevilerin temizlik anlayışı hakkında ne anlatabilirsiniz?

Dede: Temizlik insanlar ve dünya için çok önemli bir yer tutar. **“Temizlik imandan gelir”**sözü doğrultusunda herkes temizliğe karşı duyarlı durumdadır, olmalıdır. Gusül ve abdest, Aleviler içinde ön plandadır. Gusül ve abdest, Alevi inancında önemli bir yer tutar. Alevilikte vücudu yıkayıp temizlemek dışında iç temizliğinin şart olması gerektiğine önem verilir. Eline, diline, beline sahip olmak ilkesine bağlı kalmaya özen gösterir. O bakımdan **“tarikat abdesti”** olarak ikrarını devamlı kılmaya çalışır. Alevi: Ceme, ikrar vermeye ve görgüden geçmeye geldiği zaman mutlaka boy abdesti almak zorundadır. Aleviler gusül ve abdesti hangi hallerde almak gerekiyorsa o temizlik çeşidini yapar. Ayrıca Alevilerin gusül almadıkları söylentisi yalandır.

26-F.R- Alevi olarak Namazdan ne anlamaktasınız, namaz sizin için ne anlama gelmektedir?

Dede: Namaz, Farsça bir kelimedir. Anlamı, inanılana (Allah'a) dua etmek, yalvarmak, dua etmektir. Kur'anı Kerim'de dua salât olarak geçer. Alevilikte yüz yüze yapılan ibadete **“hal-**

ka namazı” denilir. İnsan Allahın cemalini taşır. O bakımdan Alevi insan cemaline bakarak Allah’ı görmeye çalışır. Alevilerde beş vakit namaz yoktur. Alevi kendi inancına göre ibadetini yapar. Zaten Kur’anı Kerim’de beş vakit namaz yoktur. Beş vakit namaz kılana da saygı duyarlar. Çünkü yapılan her ibadet Allah içindir. Alevinin de ibadetinde secde, kıyam rükü vardır. Aleviler camiye gitmezler. Çünkü ibadet yerleri cem evleridir. Alevi ibadetinde camide kılınan namaz şekli yoktur. Fakat kendi inancına özgü ibadeti (tapınma)niyazı, duası vardır.

27-F.R-Oruç, Adıyaman Aleviliğinde nasıl anlaşılmaktadır?

Dede: Oruç: Savm yani susmak anlamındadır. Her dinin kendi kurallarına göre oruç ibadeti vardır. Alevilerde oruç iki anlam taşır: Bedenin orucu(aç kalmak),nefsin orucu(nefsine hâkim olmak ve kalple oruç tutmak anlamındadır).Adıyaman Alevileri muharrem ayında (Kerbela şehitleri için)yas tutmaktadırlar. Tarihsel kaynaklara ve Kur’anı Kerim emirlerine dayanarak tutulan oruç 12 gündür. Muharrem Orucu: 12 İmam orucu değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi Kerbela şehitleri(Hz. Hüseyin ve 72 yakını),birçok Peygamber tarafından kurtuluşa karşılık tutulduğu ve Kur’anı Kerim’de emredildiği için Muharrem Orucu tutulmaktadır.12 gün orucun sonunda aşure lokması yapılır. Kerbela olayından sonra sağ kurtulan Zeynel Abidin için de şükredilir. Aleviler Muharrem Orucu’nun birçok Peygamber tarafından tutulduğu ve Kur’anı Kerim’de (Bakara Süresi 183.Ayet Ve Fecr Süresi 1–2–3–4.Ayetleri) ayetlerle emredildiği için önem vermektedirler. Muharrem Orucu’nun tarihsel önemi büyüktür. Adıyaman Alevileri muharrem orucunun dışında Hızır orucunu tutarlar. Hz. Hızır için Şubat’ın 13- 14–15.günlerinde oruç tutulur. Ramazan orucu Sünni İslam anlayışına mensup olan topluluk tarafından tutulmaktadır. Ramazan orucu tutan insanlara saygı duyulması gerekir.

28-F.R-Adıyaman Aleviliğinde Hac nasıl ifade edilmektedir?

Dede: Hac: Alevilikte gönüllere ulaşmak anlamında ifade edilir. Kâbe’yi ziyaret etmek güzel bir olay, fakat Kâbe’ye gitmeden gönülleri kazanmak daha çok yararlı olur düşüncesindeyim. Hacı Bektaş-ı Veli:

“Hararet nardadır sacda değil

Keramet baştadır taçta değil

Ne ararsan kendinde ara

Mekke’de, Kudüs’te, hacda değil”

Diyerek güzel ifadelerde bulunmuştur. Alevi ve Bektaşilerde Kâbe, insandır ve insanın gönlüdür. Alevi Hacı Bektaş-ı Veli olmak için herhangi bir kutsal yeri ziyaret etmekten çok, Kâbe’imiz insandır ilkesine önem verir ve özen gösterir. Aleviler bu ilkeye bağlı kalmakla beraber ziyaret edeceği yerleri Kâbe’ye karşı alternatif olarak göstermez; Kâbe’yi ziyaret edene de saygı duyar. Alevi olanakları elverirse Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt’in evlatlarını ziyaret etmek isterler. Ayrıca Hacı Bektaş-ı Veli ve bazı Alevi önderleri ve bilinen erenlerin türbelerini ziyaret ederler.

29-F.R-Adıyaman Alevileri zekât ibadetini nasıl yapmaktalar? Zekât vermenin şartı nedir? Hangi mallardan zekât verilmektedir?

Dede: Adıyaman Alevileri zekât verirler. Yardımlaşma, destek olma insani bir görevdir. Zekât vermenin şartı şudur: olanaklar dâhilinde fakirlere, yoksullara, yetimlere ve öksüzlere yardımcı olmaktır. Hangi mallardan zekât vermek gerekir diye bir şey yoktur. Yeter ki yoksullara yardımcı olunsun. Para olabilir, mülkiyet olabilir. Alevilikte dedelere zekât verilmez; zekât fakirlere, muhtaçlara verilir.

30-F.R-Adıyaman Aleviliğinde Kurban Bayramı nasıl algılanmaktadır?

Dede: Kurban bayramı dini bir bayramdır. Bayramda küskünler ve dargınlar barıştırılır, hayır işleri yapılır. Bunlar birer ibadet olarak kabul edilebilir. Kurban ibadeti dinsel koşullara göre yapılır. Ayrıca Alevilikte ibadet niyetiyle kesilen farklı kurban çeşitleri vardır: **Kurban Bayramı Kurbanı, Adak Kurbanları, İkrar Kurbanları, Düşkünlük Kurbanları, Koldan Kopma Kurbanı, Cem Kurbanları, Görgü Kurbanları, Musahiplik Kurbanları, Abdal Musa Kurbanı, Birlik Kurbanı, Dardan İndirme Kurbanı, Nevruz Kurbanı, Aşure Kurbanı(Hz. Hüseyin Kurbanı), Hıdrellez Kurbanı, Yağmur Kurbanı, Şükür Kurbanları.** Dede dua vermeden kurbanlar tığlanmaz.

31-F.R-Adıyaman Aleviliğinde dua ve niyaz nedir? Ne tür dualar etmektesiniz?

Dede: Alevilikte dinin kurallarına göre dua eder. Dualar kişisel olarak yapılan dua ve toplu olarak yapılan dua olarak ikiye ayrılır. Kişisel olarak yapılan duada Alevi Allah'ı zikreder, anar ve kelime-i şahadet getirir. Toplu olarak yapılan dualar: cemlerde ve toplu yerlerde ibadet edilir ve dualar okunur. Aleviler ibadetlerinde gülbanklar, mersiyele, tevhitler okurlar. Gülbank: düvaz ve tevhitlerin okunmasından sonra okunur. Mersiye: şehitler şahı Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt şehitleri için okunan deyişlerdir. Tevhit: Allahın birliğini ifade eden deyişlerdir.

Niyaz: Dua, yalvarma, yakarma olarak algılanır. Ayrıca saygı ve sevginin simgesidir. Niyaz, genellikle sağ el, kalbin üzerine konularak yapılan bir saygının ifadesidir. Ayrıca büyüklerin eli, küçüklerin yüzü öpülerek de saygı ve sevgi ifade edilir. Birde “**Meydan Niyazı**” vardır; oda meydanda (erenler meydanında) yapılır, yapılan niyaz Hak içindir.

32-F.R-Adıyaman Aleviliğinde Ayin-i Cem, Cem Evi neyi ifade etmektedir?

Dede: Cem: topluluk; cem evi toplanılan yer anlamına gelir. Alevilikte cem kırklar cemini simgeler. Kırklar ceminde mürşit Hz. Muhammed(sav)dir. Hz. Ali rehberdir(pirdir).17 kadın ve 23 erkekten oluşmuştur. Orda 12 hizmet yürütülmüştür. Cemde küskünler, dargınlar, kul hakkı yemiş olanlar olamaz. Çünkü cem barışın yeridir. Aleviler ayini cem ibadet koşulları uygun olan yerlerde yapılır. Cem ibadetini dedenin yönetiminde yapılır. Adıyaman'da ihtiyaç duyulduğunda Birlik Cemleri, Bayram Cemleri, Görgü Cemleri, Musahiplik Cemleri, Yöresel Cemler, İkrar Verme Cemleri, Görgü Cemleri, Abdal Musa Cemleri, Kerbala Cemleri, Koldan Kopan Cemleri, Dardan İndirme Cemleri, Baş Okutma Cemleri, Aşure Cemleri, Nevruz Cemleri, Musahiplik Cemleri, Hızır İlyas Cemleri, vb. cemler yapılmaktadır.

Eskiden cem ibadetleri evlerde yapılırdı. Evlerin geniş odaları cem için hizmet görürdü. Köyümde cem evi görevini benim dedemden kalan tarihi odamız yapmaktadır. 1950'lerden sonra köyden kente göç başladı. Kentlerde oluşan kalabalığın ihtiyacını karşılamak için cem evlerinin yapılmasına başlandı. Cem evlerinin Alevilikte yeri önemlidir. Çünkü onun ibadet yeridir. Cem evlerinde hem ibadet (12 hizmet yürütülür) yapılır, hem küskünler ve dargınlar barıştırılır. Cem evleri Alevi toplumunun sosyal, dinsel ve ekonomik sorunların çözüm yeridir.

33-F.R-Cem ibadetinde, mum söndürüldüğüne dair sözlerin gerçeği var mıdır?

Dede: Alevilikte mum söndü diye bir şey yoktur. Egemen güçlerin veya Aleviliğin yaşam tarzını içine sindiremeyenlerin Aleviliği karalamak için uydurduğu yalandır.

34-F.R-Alevilikte uyulması gereken ve kişide bulunması gereken ahlaki ilkeler nelerdir?

Alevilikte bulunan ve uygulanması gereken ahlaki ilkeler: Eline, diline, beline, aşına, işine, eşine, sahip olmak. Alnı açık, sofrası açık, gönlü açık olmak. Kin güdücü, gazap sahibi, şiddet sahibi olmamak. Hoşgörülü olmak, kul hakkını yememektir. Toplumun ahlaki değerlerine saygı duymak ve güzel ahlaklı olmaktır. “**Eline, Diline, Beline, Sahip Olmak**” Alevilikte Hakk-Muhammed-Ali yolunda ilk başta uygulanması gereken ahlaki ilkedir.

35-F.R-Dört kapı kırk makam, üç sünnet yedi farz, Adıyaman Aleviliğinde ne demektir? İnanç olarak Alevilikteki durumu nasıldır?

Dede: Dört kapı kırk makam Alevilik inancında çok önemli bir yer tutar. Bu dört kapı ve kırk makamdan geçen kişi ehli kâmil(insan-ı kâmil)makamına ulaşır. Sırnı hakikatte yer alır, Allah'ın özünü bütünüleşir. Üç sünnet yedi farz Alevilikte örnek insan olmak için önemle üzerinde durulur.

36-F.R-Alevi Sünni evlilikleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Dede: Çağdaş ve uygar bir ülkede farklı dinlerden, mezheplerden, ırklardan olanların birbiriyle evlenmesi elbette ki demokrat bir düşünce ve eylemdir. Eğer kültürlere, geleneklere örf ve adetlere saygı duyulmazsa birlikte yol alınamaz. O bakımdan evliliğin birlikte yürütülmesi için karşılıklı sevgi ve saygının olması şarttır. Aynı zamanda özverilik önemli rol oynar. Eskiden Sünni ve Alevi bu konuda çok uzak duruyor ve titiz davranıyordu; ama şimdi çağın gereği olarak evlilik yapanlar çoğalmaktadır. Ayrıca Alevilikte tek eşlilik vardır; Aleviler çok eşliliğe itibar etmezler.

37-F.R-Adıyaman Alevi toplumunda içki vb içkilere olan bakış açımız nasıldır? İçki içmenin dini bir temeli var mıdır?

Dede: Alevi toplumunda içki yasağı yoktur. Ancak içki içmenin kendine göre kuralları vardır. Çünkü içki şişede durduğu gibi durmaz, insanın kanına karışarak onu harekete geçirir ve

kişiyi tehlikeli boyutlara ulaştırır. Bu bakımdan içkiyi zarar verecek şekilde kullanmamak gerekir. İçmesini bilen içmeli; içmesini bilmeyen içmemelidir. İçki insanın bedenine, sağlığına kesesine ve çevresine zarar verecek şekilde içilmemelidir.

Eskiden Alevi geleneğinde dolu vardı. Dolu olgunların, bilinçlilerin aldığı içkiydi. Deme dem katmak için düşüncesiyle, niyetiyle içilirdi. Bu dolu kırklar meydanında herkesi hoş eden bir üzüm tanesinin suya karıştırılarak yapılan (en gür)şerbet olarak algılanır. Şerbet manevi anlamda değer kazanmıştır. İçki alışkanlık haline getirilmemeli. Bu konuda insanların çok titiz ve duyarlı olması gerekir. Fazla miktarda alınan içkinin insan hayatına zarar verdiğini unutmamak gerekir.

38-F.R-Dedeliğin Alevi toplumundaki yeri nedir? Dede olmanın şartları nelerdir?

Dede: Dedeliğin Alevi toplumundaki yeri çok önemlidir. Dede Alevi toplumunun hem inanç (dinsel) önderi, hem sorun çözücü, hem barışçı, hem hâkim, hem savcı ve hem de eğitici durumundadır.

Dede olmanın şartları:1 -İnsan-ı Kamil Olması,2-Ahlaklı Olması,3-İyi Bir Eğitim Görmesi 4-Barışçı Olması 5-Seyyit (Ehl-i Beyt Evladı) Olması, 6-Taliplerle İyi İlişkiler İçinde Olması,7-Toplum Tarafından Sevilmesi. Alevilikte dedelik şu şekilde sistemleştirilmiştir. Ocaklara göre: Mürşit Ocakları, Pir Ocakları, Rehber Ocakları ve Düşkün Ocakları.

39-F.R-Adıyaman Aleviliğinde düşkünlük kurumu ve hangi davranışlar dini, toplumsal anlamda düşkün kabul edilmenin davranışlarıdır?

Dede: Alevi geleneğine ve kurallarına uymayan kişiler düşkün sayılırlar. Alevi düşkün olmamaya çalışır. Düşkünlük yapılan hataya ve suça göre değişir. Eğer bir Alevi can ikrar vermemişse, görgüden geçmemişse o işlediği suçtan ötürü düşkün sayılmaz. Çünkü görgüden geçenler Mansur darında, Hak didarında, erenler meydanında, yemin içerler. Yeminlerini bozup kötü yola saparlarsa düşkün durumuna düşerler. Bir talibin düşkünlüğü varsa cemaat dede ile birlikte çözmeye çalışır. Eğer çözümü zor ise onu düşkünlük ocağına gönderirler. Düşkünlük kurumunun işlevselliği devam etmektedir.

40-F.R-Adıyaman Alevileri olarak devletten beklentileriniz nelerdir?

Dede: Alevi olarak devletten beklentilerimiz:

- 1-Cem evlerinin ibadet yeri olarak tanınması ve yasal statüye kavuşturulması,
- 2-Laiklik ilkesine göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yeniden yapılandırılması,
- 3-Devlet radyo televizyonlarının Alevi –Bektaşilikle ilgili programlar yapması,
- 4-Alevilikle Bektaşilikle ilgili eğitim ve öğretim okullarının açılması, üniversitedeler de bölümler açılması,
- 5-Okullarda Alevilikle Bektaşilikle ilgili bilgilerin ders kitaplarına konulması,
- 6-Alevi inanç önderlerine devlet tarafından maddi–manevi destek sağlanması.

EKLER

Resim:1 Araştırmacı Fevzi Rençber, Üryan Hızır Ocağı Dedesi, Dede: İnş Müh. Ali Büyükşahin İle Söyleşi Yaparken.

Resim; 2-Ali Büyükşahin Dede Cem erkânını yürütürken. <http://www.uryanhizir.com>,

23-11-2010.

Mürşide varmağa talib olursan
İbtida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gelirsen
Aht ile peymandan rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
Kâmil olan rehber Sıratı geçer
Can kuşu kafesten akıbet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Mürşidin var ise olursun insan
Mürşidin yok ise kalırsın hayvan
Arasat gününde kurulur mizan
Açılan mizandan rehber isterler

Muhammed Ali'nin nurun görmeğe
On iki İmamların yolun sormağa
Erenlerin divanında durmağa
On iki erkândan rehber isterler

Şah-ı Merdan bir yol kurmuş kuluna
Yola giden rehberinden biline
Gitmek ister isen mü'min yoluna
Din ile imandan rehber isterler

Marifet babına girmek dilersen
Hakikat güllerin dermek dilersen
Erenler sırrına ermek dilersen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Teslim Abdal söyler bu hikâyeti
Nefsini bilmektir gücün gayreti
Yirmi dokuz huruf yedi ayeti
Bilmeye insandan rehber isterler

TESLİM ABDAL

